δελφέ !

— Κόβει αὐτὸ τὸ ρακοκάζανο !

Κ' ἕνας-ἕνας καὶ σιγὰ-σιγὰ τρυποῦσαν ὅλοι στὸ ὑπόγειο..

***

Ἀπάνω ἡ «γαλλιάντρες» ἔλεγαν-ἔλεγαν καὶ δὲν ἀπόσωναν, «γιὰ τούτουν τοὺν μαύρουν κόσμουν » !...

— Τί εἴμαστε, οἱ μαῦροι, τὶ εἴμαστε !

— Μιὰ χοῦφτα χῶμα ! στοὺν ἄλλου κόσμου εἶνε ἡ ζωή !

Καὶ ἡ μπουχαλίτσα μὲ τὸ ροῦμι ἔφερνε γύρα καὶ διψασμένα τὰ χείλη κολούσανε ἀπάνω της καὶ «γλοὺ γλοὺ-γλοὺ καὶ χάάάάά», εὐφρόσυνα καὶ παρατεταμένα, ἀκουγόντουσαν ἀπάνω ἀπὸ τὸν νεκρό.

Τὰ ζαρωμένα χείλη ἐσφογγίζοντο μὲ τὴ ράχι τῆς παλάμης, καὶ τὸ μοιρολόγι ξανάρχιζε στενακτικώτερο :

Σήκου Γραμμένε, ξύπνησε
τ' ἄτι σὲ περιμένει
Σηκου καὶ βγῆκ' ἡ χαραυγὴ
τὸ δόλιο μεσημέρι !

Ὁ Γραμμένος ὅμως ἀκίνητος, σκληρός, ἀμίλητος, ἀδιάφορος γιὰ «τὸ ἄτι ποὺ τὸν περίμενε», περιφρονητικὸς ἐκοίτετο, στολισμένος μὲ τὰ λουλούδια του χλωμὸς καὶ μαραμένος.

Σήκου Γραμμένε, ξύπνησε
τ' ἄτι σὲ περιμένει...

Ἐπανέλαβε πάλι ἡ Μαρία, σπαρακτικώτερα τὴν φορὰν αὐτήν. Ὁ Γραμμένος θὰ συνεκινήθη, φαίνεται, καὶ γιὰ νὰ μὴ φανῇ καὶ ἀγενής, σὲ τόσες νοικοκυρὲς ποὺ τοῦ τὸ ζητοῦσαν... σ η κ ώ θ η κ ε μέγας, σοβαρός, ὁλόλευκος, μέσα στὰ σάβανά του καὶ ἄκαμπτος, σὰν Πατρίκιος Ρωμαῖος, σ η κ ώ θ η κ ε, λέμε ἀπάνω μονοκόμματος !

Μαρίες, Κατίνες, ἡ Ταμπουρλοβασίλω, Ρῆνες τοῦ Κουνενὲ καὶ Τσιβολένες, Γρηὰ-Κατερίνα καὶ γρηὰ Μαρκέλλα, Κοτσόρες, κουμπάρες καὶ νοικοκυρές, παντόφλες καὶ φουστάνια, τσεμπέρια καὶ μαντήλια καὶ κοτσίδες, σαλάτα ὄξω βγήκανε !

— Ζουντάνεψι οὐ Γραμμένους !

Γυρίσανε στὸ σπίτι τους καὶ πέσανε ξερὲς καὶ τρομαγμένες.

— Μίστητί μου, Κύριε, ἐβρυκολάκιασε οὐ μαύρους !...

Ἁγιασμοὶ καὶ ξορκισμοὶ τὴν ἄλλη μέρα. Στὸ πόδι ὅλο τὸ χωριό.

— Νὰ φέρουμε καὶ τὸ Δεσπότη !

Κανεὶς δὲν ζύγωνε ἐκεῖ. Ἄταφος καὶ ἄψαλτος καὶ αὐλόγητος, ἐκοίτετο ὁ Γραμμένος μέσα στὸ σπίτι τὸ ἐρμαδιακό, ὁ Γραμμένος ὁ φτωχὸς κι' ὁ ἄτυχος, ποὺ ἡ τρικυμίες τῆς ζωῆς τὸν ἀκολούθησαν καὶ στὸ γαλήνιο τοῦ θανάτου του,ἀκόμα, τὸ λιμάνι !

***

Τῆς βαρέλας ἡ παρέα ἡ «ἀτράνταχτη», ἀκόμα γελᾶει μὲ τοὺ χωριοῦ τὸ πάθημα. Σὲ κανέναν δὲν τὸ εἶπανε κ' ἕνα ποτῆρι χωριστὸ πίνουν κᾶθε φορὰ στὴν ὑγεία τοῦ...μακαρίτη τοῦ Γραμμένου !

— Τὸν ἀνησυχήσαμε στοὺν ὕπνου τοὺν ἰώνιου, τοὺν φουκαρᾶ ! λένε καὶ ξαναλένε.

— Ναί.., ναί... Στὴν ὑγεία του, ρὲ παιδιά !

— Καὶ στὰ δικούλια μας, νὰ λέμε !...

— Ἀμήν !...

Σταμ. Σταματίου

ΤΑ ΠΑΡΑΞΕΝΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟΥΤΟΥ

ΤΟ ΑΚΡΟΝ ΑΩΤΟΝ ΤΗΣ ΤΕΜΠΕΛΙΑΣ

Ὁ περίφημος μαέστρος τῆς μαγειρικῆς Μπριγιὰ-Σαβαρὲν διηγεῖται τὸ ἑξῆς πρωτοφανὲς γεγονός.

«Ἐγνόρισα στὴ Λωζάννη κ'ἕποιον Λυωνέζο πρόσφυγα ὁ ὁποῖος, ἕνεκα τῆς μεγάλης τεμπελιᾶς του, εἶχε καταδικάσει τὸν ἑαυτό του στὸ νὰ μὴν τρώῃ παρὰ δυὸ φορὲς μόνον... τὴν ἑβδομάδα ! Ὁ παράξενος αὐτὸς ἄνθρωπος δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἐργασθῇ. Θὰ ἐπέθαινε δὲ ἀπὸ τὴν πείνα, ἐὰν κἄποιος φιλεύσπλαχνος ξενοδόχος δὲν τοῦ ἄνοιγε πίστωση γιὰ τὰ δυὸ του αὐτὰ γεύματα τῆς ἑβδομάδος.

Ὁ πρόσφυξ, κάθε Τετάρτη καὶ κάθε Κυριακὴ μεσημέρι, ἐπηγαινε πλέον στὸ κατάστημα τοῦ φιλευσπλάχνου ξενοδόχου ἐκεῖ δὲ ἔτρωγε κατὰ κόρον. Φεύγοντας δὲ ἐφρόντιζε νὰ συναποκομίσῃ κ' ἕνα κομμάτι ψωμί, μὲ τὸ ὁποῖον ἐτρέφετο κατὰ τὰς ὑπολοίπους ἡμέρας ! Ὅταν αἰσθανόταν πόνους στὸ στομάχι ἀπὸ τὴν πείνα, ἔπινε... λίγο νερό !... Ἡ μόνη του δὲ ἀσχολία ἦταν νὰ ὀνειροπολῇ ξαπλωμένος στὸ κρεββάτι !

Ὅταν τὸν ἐγνώρισα, εἶχε ἤδη τρεῖς μῆνες ποὺ ἀκολουθοῦσε τὴν δίαιταν αὐτὴν... χωρὶς νὰ ἔχῃ, παραδόξως, ἀρρωστήσει ἐν τῷ μεταξύ. Ἡ ὄψις του, ὡστόσο ἦταν ἀξιολύπητη. Ἡ ὅλη του κατάσταση ἐπρόδιδε μίαν ἀρχὴν μαρασμοῦ, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του ἦσαν ἀλλοιωμένα, καὶ μόλις μποροῦσε νὰ σταθῇ στὰ πόδια του...

Ὅλα αὐτὰ δὲ, γιὰ νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἐργασθῇ !...

ΗΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

ΤΟΝ ΑΡΤΟΝ ΗΜΩΝ...

Τὸ ψωμὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα. Ἕνας βασιλιᾶς ποὺ ἄλεθε. Ὁ ἄμυκλος ἐπίσκοπος. Τὰ ἄλφιτα τῶν ἀρχαίων. Τὰ ἀρτοποιεῖα τῆς Πομπηΐας. Ἕνα ἑλληνικὸ ρεκόρ.

Τὸ ψωμὶ ὁλόενα ἀκριβαίνει, σὲ βαθμὸ ποὺ κινδυνεύει νὰ γίνῃ εἶδος πολυτελείας, δηλ. πρᾶγμα ἄγνωστο γιὰ τὸν πολὺ κοσμάκη, ὅπως ἦταν μιὰ φορὰ ἄγνωστο στὴν παιδικὴ ἡλικία τῆς ἀνθρωπότητος. Μᾶς τὸ λέει αὐτὸ ὁ παλαιὸς μῦθος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ἡ Δήμητρα, θεὰ τῆς γεωργίας, ἔστειλε στὴ γῆ τὸν ἔγγονό της Τριπτόλεμο νὰ διδάξῃ στοὺς ἀνθρώπους πὼς καλλιεργεῖται τὸ σιτάρι.

Φαίνεται ὅτι στὴν ἀρχὴ οἱ ἄνθρωποι ἔτρωγαν τὰ σιταρόσπειρα μόλις ἐγαλάκτωναν, ὠμὰ ἢ ἀφοῦ τὰ ἐκαψάλιζαι λίγο σὲ σιγανὴ φωτιά. Ἀργότερα ὅμως ποὺ...προώδευσαν ἔτριβαν τοὺς κόκκους ἀνάμεσα σὲ δυὸ πέτρες καὶ ἔβραζαν τὸ χοντρὸ αὐτὸ ἀλεῦρι ἀνακατεύοντάς το μὲ γάλα ἢ μὲ λυωμένο ξύγκι. Μετὰ αἰῶνας, ἔμαθαν νὰ ζυμώνουν καὶ νὰ ψήνουν τό ψωμί τους ἐπάνω σὲ κάρβουνα ἢ σὲ πυρωμένη πλάκα ἢ καὶ ἀπάνω στὴ στάχτη. Ὁ φοῦρος ἀνακαλύφθηκε πολὺ ἀργότερα κ' ἐπανηγυρίσθηκε ὡς θρίαμβος τοῦ πολιτισμοῦ.

***

Κατ' ἀρχὰς τὸ σιτάρι γιὰ νὰ γίνῃ ψιλὸ ἀλεῦρι κοπανιζόταν σ' ἕνα μεγάλο γουδὶ κ' ἔπειτα γιὰ δεύτερη φορὰ σὲ χερόμυλο.

Τὸ ἄλεσμα τοῦ σιταριοῦ γινότανε στὸ σπίτι ἀπὸ τὶς σκλάβες καὶ τὰ σκλαβάκια. Γιὰ νὰ ἐλαφρώνωνται στὴν κοπιαστικὴ αὐτὴ δουλειά, ἔτραγουδοῦσαν διάφορα σχετικὰ τραγουδάκια. Ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα ἄρχιζε ἔτσι :

«Ἄλει, μύλα, ἄλει· καὶ γὰρ Πιττακὸς ἄλει, μεγάλας Μιτυλάνας βασιλεύων !..».

Ἰηλαδή :

«Ἄλεθε, μύλε, ἄλεθε· καὶ ὁ Πιττακὸς ἀλεθε ὁ βασιλεὺς τῆς μεγάλης Μιτυλήνης !..».

Αὐτὸ ἦταν ἀλήθεια : Ὁ βασιλεὺς Πιττακός, ποὺ ἦταν καὶ σοφὸς τῆς ἐποχῆς του, εὐχαριστιότανε ν' ἀλέθῃ, νομίζοντας ὅτι τὸ γύρισμα τοῦ χερομύλου ἦταν ὠφέλιμο γύμνασμα. Ἐκτὸς ὅμως τῶν δούλων μετεχειρίζοντο γιὰ τὸ γύρισμα τῶν μύλων καὶ ζῶα, ἄλογα καὶ βόδια. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζαν καὶ τὸ νερόμυλο. Μόνοι οἱ ἀνεμόμυλοι ἐφευρέθησαν κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Ἀπὸ ἕνα Ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι μαθαίνομε ὅτι καὶ οἱ σκλάβοι τοῦ Μεσαίωνος κατεδικάζοντο στὸ καταναγκαστικὸ ἔργο τοῦ χερομύλου. Εἶνε γνωστὴ ἐξ ἄλλου ἡ ἱστορία τοῦ λαιμάργου ἐκείνου Ἐπισκόπου τῆς περιοχῆς Τροιζήνος, ὁ ὁποῖος καταγινότανε στὸ ψάρεμα, θέλοντας νὰ ἔχῃ φρέσκα καὶ μπόλικα ψάρια γιὰ τὸ δεσποτικό του τραπέζι. Στὴν ἀρχὴ—φοβούμενος τοὺς πειρατὰς περιωριζόταν νὰ ψαρεύῃ κοντὰ στὴν παραλία, σιγὰ σιγὰ ὅμως ἐξεθαρρύνθηκε, ἀνοίχτηκε μὲ τὴν ψαροβάρκα του στὴν θάλασσα γιὰ μεγάλα ψάρια, τὸν πιάσανε οἱ κουρσάροι καὶ τὸν ἐπήγανε σκλάβο «στῆς Μπαρμπαριᾶς τὰ μέρη· ὅπου τὸν ἐπούλησαν σ' ἕναν πλούσιο ἐθναγενῆ. Αὐτὸς τὸν ἔβαζε νὰ γυρίζῃ τὸ χερόμυλο ἢ νὰ κουνᾶ τὸ ρρέψος του, τό ἀραπόπουλο. Καὶ ὁ δυστυχὴς Ἐπίσκοπος καταγινόμενος στὶς δουλικὲς αὐτὲς ἀσχολίες ἐπαλάνιζε τὸν ἑαυτό του τραγουδώντας ἢ μᾶλλον μοιρολογώντας :

Ἐπίσκοπε τοῦ Δαμαλᾶ
Δίχως νοῦ, δίχως μυαλὰ
Τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες,
Τὸ μεγάλα γύρευες.
Γύρνα τὸ χερόμυλο
Κούνα τ' ἀραπόπουλο !..

***

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν τρία εἴδη ἀλεύρων : τὸ κοινό, τὴν σεμίδαλιν (σιμιγδάλι) καὶ τὸ ἀνώτερο ὅλων τὴν γῦριν. Τὸ κοιθαρένιο ἀλεῦρι λεγόταν ἄλφιτον. Τὸ ἀλεῦρι τὸ ἐκοσκίνιζαν μὲ τὴν κοσκίνα καὶ τὸ ἐζύμωναν μέσα σὲ μεγάλη πήλινη λεκάνη ἢ σὲ σκάφη, ὅπως σήμερα. Τὸ προζύμι τὸ ὠνόμαζαν ζύμην, τὴ δὲ σημερινὴ ζύμη φύραμα. Γιὰ νὰ ἑτοιμάσουν προζύμι, ἐζύμωναν κρύβιο ἀλεῦρι μὲ νερό, ἔρτειαναν μεγάλη πήττα, τὴν ἔβαζαν ἐπάνω σὲ φωτιὰ ὡς νὰ κοκκινίσῃ, ἔπειτα τὴν ἐφύλαγαν σὲ βάζα σκεπασμένα, ὅπου ἐξύνιζε καὶ τὴν μεταχειρίζονταν γιὰ προζύμι. Ὅταν δὲν εἶχαν ἄλλο προζύμι, μετεχειρίζονταν σόδα ἢ καὶ ἔρριχναν σταφύλια στὸ νερό, καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὰ ἔστιβαν καὶ ἔπαιρναν τὸ ζουμί τους γιὰ προζύμι.

Σ' ἕνα παλιὸ βιβλίο βρίσκεται ἡ ἀκόλουθη συνταγὴ γιὰ προζύμι :

«Ἐὰν θέλῃς νὰ ἔχῃς ὅλον τὸν χρόνον προζύμι, πάρε ἀφρὸν ὅταν βράζῃ ὁ μοῦστος ζύμωσε καλὰ μὲ αὐτὸν ἀλεῦρι ἀπὸ κεχρί, κάμε μικρὲς πῆτες, καὶ ἀφοῦ τὰς ξηράνῃς εἰς τὸν ἥλιον,φύλαξέ τας εἰς δροσερὸν μέρος καὶ λάμβανε ὅσον θέλεις κάθε φοράν».

Οἱ ψωμάδες τῆς ἐποχῆς μας θὰ μποροῦσαν νὰ παραδειγματισθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἀρτοποιούς, ἀνθρώπους καθαρωτάτους. Φαντασθῆτε ὅτι πολλοὶ ἀρχαῖοι ζυμωταὶ φοροῦσαν γάντια καὶ φίμωτρο γιὰ νὰ μὴν ἀνακατεύεται ὁ ἱδρῶτας καὶ ἡ ἀναπνοή τους μὲ τὴ ζύμη. Τὰ ψωμιὰ τὰ ἔπλαθαν ἐπάνω σ' ἕνα πλατὺ ξύλο (πλαστῆρα), τοὺς ἔδιναν διάφορα σχήματα καὶ ὀνόματα. Τὸ κ ο λ λ ύ ρ α (κουλούρα) εἶνε ὀνομασία ἀρχαία.

Διάφορα πήλινα μικροτεχνήματα τοῦ 600 π.χ. ἔχουν ἐπάνω ζωγραφισμένες παραστάσεις σκηνῶν τῆς ἀρχαίας ἀρτοποιΐας. Ὁλόκληρα ἀρτοποιεῖα μὲ τοὺς μύλους τους καὶ τὰ ἐργαλεῖα τους διεσώθησαν στὴν Πομπηΐα. Εἶνε καταστήματα πολὺ μεγάλα, μὲ ἰδιαίτερα διαμερίσματα γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ τὶς ἐργασίες τῆς κατασκευῆς τοῦ ψωμιοῦ.

Κάποτε ἔγεινε στατιστικὴ καταναλώσεως ψωμιοῦ ἀπὸ τοὺς διαφόρους λαούς, καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ὁ λιγότερο ἀρτοφάγος λαὸς τοῦ κόσμου εἶνε οἱ Ἄγγλοι. Τὸ ρεκὸρ τῆς ἀρτοφαγίας τὸ ἔχουμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες. Στὰ Εὐρωπαϊκὰ ἑστιατόρια, (ὅπου τὸ ψωμὶ σερβίρεται δωρεὰν στοὺς πελάτες) οἱ ξενοδόχοι τρέμουν ὅταν κάθεται Ρωμηὸς στὸ τραπέζι !